

2018 • MAART

MARIËNBURG

JAAR 35 • 01

MAGAZINE

VAN EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN

OVER ROEPING

BEWOGEN DOOR DE MATTHÄUS

GELOOF IN DE WERELD BRENGEN

PELGRIM NAAR SANTIAGO

AUTONOMIE IN VERBONDENHEID

ONZE VADER

COL OF ON

MARIËNBURG MAGAZINE VAN
EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN
IS EEN UITGAVE VAN MARIËNBURG,
VERENIGING VAN KRITISCH
KATHOLIEKEN, EN VERSCHIJNT
VIJF MAAL PER JAAR. OVERNAME
VAN ARTIKELLEN IS TOEGESTAAN NA
OVERLEG MET DE REDACTIE.

© 2018 MARIËNBURG
ISSN1878-8734

WEBSITE

www.marienburgvereniging.nl

REDACTIE

eindredacteur: Arthur van Tongeren

redacteuren:

Leon Goertz

Adrie de Jong

Ad Krijnen

Leo Le Large

Jacques van Leeuwen

REDACTIE-SECRETARIAAT

Lidy Verdegaal

redactie@marienburgvereniging.nl

VORMGEVING

N-ything Design, Boxmeer

DRUK

Rekafa drukkers, Venlo

LIDMAATSCHAP / ABONNEMENT

Lidmaatschap van Mariënburg inclusief
abonnement op Mariënburg Magazine:

€ 35,- per jaar.

Abonnement zonder lidmaatschap:

€ 25,- per jaar.

Proefabonnement: 3 nr's voor € 15,-

Losse nummers: € 5,-

Aanmelden bij het secretariaat of via de
website.

IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68

BIC-code: NLRABO2U

Mariënburg is ANBI erkend.

BESTUUR MARIËNBURG

Harrie van den Akker, voorzitter,
06-48590171

Julia van Wel, secretaris, 06-21294252

Ed Schreurs, penningmeester, 0499-376480

Michel Besnard, lid, 040-2810073

Riet Bos, lid, 06-43928591

bestuur@marienburgvereniging.nl

SECRETARIAAT

Het Fort 29

5581 AB Waalre

040-8442967

secretariaat@marienburgvereniging.nl

04

VOORZICHTIG MET ROEPING

HUUB SCHUMACHER

08

“IK WIL HET GELOOF TERUG DE
WERELD IN BRENGEN”

TOM VAN DEN BELD

10

LEERLING ZIJN IN EEN GLOBA-
LISERENDE WERELD - VAN EUROPESE
KERK NAAR WERELDKERK: GROEIJEN.

AD KRIJNEN

12

BEWOGENHEID GEVANGEN IN NOTEN

AD DE KEYZER

14

OP PELGRIMAGE NAAR SANTIAGO DE
COMPOSTELA

LIDY VERDEGAAL

18

ONTMOETINGS-DAG KLEINE
GELOOFS-GEMEENSCHAPPEN

HUUB EVERS

21

ONZEVADER VOOR ONGELOVIGEN

LEO LE LARGE

EN DE COLUMNS

07 Rik Bronkhorst: Zonder geluk vaart niemand wel

14 Erik Jurgens: Besnijdenis van Jezus kerkelijk weggemoffeld

20 LLL: Hoed

23 Leon Goertz: Vlagvertoon

24 Huub Schumacher: Kunnen we er nog wijs uit?

OPBREKEN, INPAKKEN EN DOORLOPEN

Op 6 januari zat ik in een viering van Stichting Oecumenische Vieringen Eindhoven achter de piano en luisterde naar de overweging van voorganger Hans Slooff. Hij herinnerde ons aan Abraham die huis en haard verliet om op weg te gaan naar een beloofd land. Hij verwees naar de tocht van Mozes door de woestijn: zijn volk morde, verlangde terug naar de vleespotten van Egypte ('Toen was het toch beter'), maar brak toch op en vond een overvloed aan zoet water. Hij interpreteerde het driekoningenverhaal: "zij keerden langs een andere weg terug" werd "zij gingen op weg, zij hadden het licht gezien, hun leven was voorgoed veranderd." Hij citeerde zelfs Ramses Shaffy's *Wij zullen doorgaan*. Hans Slooff hield ons voor: wij moeten opbreken, inpakken en doorlopen, niet omkijken. Zo zou ik het ook wensen voor onze vereniging.

Daarom deed ik in de vorige Terzijde een appèl om van onze vereniging een beweging te maken. Ik kon toen niet vermoeden dat zich zo snel een gelegenheid zou voordoen om in beweging te komen en een statement te maken: de petitie *Ze zijn al thuis* voor een royaler kinderpardon. Dus kregen alle leden met een ons bekend e-mailadres de oproep die petitie te ondertekenen, en daarmee een blijde boodschap te steunen. Dat leverde bemoedigende reacties op. De oproep kwam ook op onze website en in de nieuwsbrief *Opzien*. Op het moment dat ik dit schrijf, hebben al precies 66.000 mensen getekend. Daar zitten, denk/hoop ik, veel Mariëburgleden tussen. Het onderstreept dat wij midden in de wereld staan. Daar horen wij thuis, als gangmakers om onze samenleving menselijker, goddelijker te maken. Ons geloof moet ons voortdrijven, in Jezus' voetspoor, ook paus Franciscus achterna. Wij horen ons niet te laten leiden door 'Vroeger was alles beter', door angst, vooroordelen en wantrouwen. Ik nodig u uit – in Gods naam – op te breken, in te pakken, door te lopen, niet om te kijken.

TER- ZIJ- DE

- VERSPREID MARIËNBURG MAGAZINE ONDER UW FAMILIE, VRIENDEN EN KENNISSEN
- ALS LID KUNT U EENS EEN PROEFNUMMER LATEN TOESTUREN NAAR EEN BELANGSTELLEND
- GEEF EENS EEN ABONNEMENT CADEAU

Het volgende nummer verschijnt begin mei 2018. Bijdragen uiterlijk 16 maart aan het redactie-adres.

TEKST
 HUUB SCHUMACHER
 FOTO'S
 UIT PRIVÉBEZIT

VOORZICHTIG MET

'ROEPING'

Er gaat te zijner tijd een gedenkboek uitkomen van het Klein Seminarie Ypelaar van het Bredase Bisdom. Het behelst de jaren 1950 tot 1969. Huub Schumacher, die daar van 1957 tot 1964 student was, werd gevraagd daar iets voor op papier te zetten over het onderwerp 'Roeping'. Wij kregen verlov van de samenstellers van het boek om dit artikel van Huub Schumacher alvast bij wijze van voorpublicatie in ons Magazine op te nemen. Vanwege de lengte heeft hij het origineel flink ingekort, maar daar heeft de kwaliteit niet onder geleden.

De redactie

RE
 DACTIE

OP HET EERSTE GEHOOR VIND IK 'ROEPING' MAAR EEN BELADEN WOORD. EN VOORAL, JE MOET ER ZO VOOR OP-PASSEN HET AL TE SNEL TE RESERVEREN VOOR WAAR HET ZO VAAK VOOR GERESERVEERD WORDT, EN WAT IK VOOR HET GEMAK MAAR EVEN DE RELIGIEUZE ROEPING NOEM. ZEKER ALS JE, ZOALS IK, PRIESTER BENT, KUN JE ER MAAR BETER 'N HEEL EIND VANDAAN BLIJVEN. 'ROEPING' IS ZO BELADEN...

Huub Schumacher, eerste leerjaar Ypelaar, 12 jaar oud

EEN JAS DIE JE PAST Het valt me ook op dat mensen die zich als vrijwillig(st)er voor dingen inzetten het woord roeping niet of nauwelijks naar zich toe trekken, zeker niet van meet af aan. Welnee. Wat wél mogelijk is, is dat ze hun bezigzijn met een bepaald soort activiteiten steeds meer gaan ervaren als een jas die hen past. Van daaruit, zo kan ik me voorstellen, kan er op den duur wel een soort gevoel naar boven komen – wie weet zelfs een besef – van: ‘goh, ik zou deze bezigheden niet graag meer willen missen, het is alsof ik me er toe geroepen voel’. Er zal bij de manier waarop ze dit ervaren iets van blijdschap meespelen, een vinden van ‘o wat goed dat dit werk op m’n pad gekomen is; het lijkt wel voor me weggelegd’.

Ik zeg dit zo omdat ik, naar mezelf kijkend, vermoed dat roeping langzaam groeien kan als je, bezig met je ‘liefhebberijen’, merkt dat je er helemaal in opgaat en er niet aan moeten denken dat dat ’n keer stopt. Wie kent dat niet! Maar dan nóg kan het lang duren voor je het lef hebt om tegen jezelf te zeggen dat je je geroepen voelt. Tegen een ander heb ik dat volgens mij nooit zo voluit gezegd, trouwens ook

amper tegen mezelf. En dat is nog altijd zo. Een ander moet dat maar doen en doet die het niet, dan is het nog maar zo. Het punt is namelijk dat ik achter roeping een ‘roeper’ denk en wie/wat is daar dan in godsnaam weer mee bedoeld, weet je?

HET IS MAAR WAT ER IN JE RUGZAK ZIT Kijk, als iemand groot gegroeid is met een rugzakje waar het woord God niet in gekomen is, dan is de kans minimaal dat zo iemand zijn *drive* in verband brengt met God. Zit het er wel in, dan is het nog maar de vraag hoe het er dan intussen in zit en hoe hij het dan, na zovele jaren, betreft op z’n roeping? Ik bedoel: mocht gedurende de opeenvolgende jaren waar zo iemand doorheen ging – met hun telkens weer anders gekleurde tijdgeesten – zijn godsbeeld geregeld bijgesteld, gelouterd, veranderd worden? ... of ziet hij God, zoals in z’n kleutertijd, nog als uitvergroete reus met baard en jurk in een stoel op het dakterras van het heeal? Voel je, het hangt van heel wat zaakjes af of en hoe iemand God betreft bij de trekkracht die hem op z’n levensweg in de greep houdt.

HET MOOIE EN FIJNE MOET BEMIDDELD WORDEN VOOR JE

Wat ik wel graag wil beklemtonen, is dat degenen te midden van wie je – om het wat dramatisch te zeggen – in het leven ‘wakker wordt’, van eminent belang zijn voor de eigen verdere en latere oriëntatie in het leven. In mijn geval: de totale situatie van toen en bepaalde spelers daarbinnen, bemiddelden iets heel Moois en Fijns dat je raakte en in z’n greep kreeg en je eigenlijk nooit meer losgelaten heeft. Misschien mag ik het een beetje illustreren aan één persoon. Naast allerlei bijrollen die gespeeld werden door de zusters en de meesters en juffrouw van de katholieke lagere school in ons dorp (en beslist ook door de opeenvolgende kapelaans

Het opgedane inzicht dat geloven door en voor mensen bemiddeld dient te worden zit bij mij nog altijd vooraan

zoals kapelaan De Kroon en kapelaan Van Gool), speelden mijn vader en moeder een belangrijke rol, maar... dat deed ook pastoor van Herpt.

Nors, kaal, breed, vervulde zijn verschijning mij met diep ontzag. Aan hem zat voor mij de kerktoren vast, mijn misdienaarsbestaan, het schijnsel van de kandelaars; ach, zeg maar gerust, aan hem zat God vast. In de zomer nam hij ons als misdienaars mee De Biesbosch in; met z'n allen in een grote ijzeren platte roeiboot die hij dan achter zijn oud krenge van een motorboot hing. Het was daar toen nog eb en vloed. Hij zette ons dan af op een zandplaat waar we ons maar moesten zien te vermaken. Zelf ging hij met z'n boot naar het diepe. Je zag hem op zeker moment in de kajuit verdwijnen om er daarna in een groot blauw zwempak uit te komen. Je vader had je zó nog nooit gezien! Hij klom boven op het dak van de kajuit en als een kolossale gorilla dook hij dan van bovenaf met enorm lawaai het diepe water in om – na haast wel twee minuten van angstig staren van ons – plots wel honderd meter van de boot ergens onverwacht met z'n glimmende schedel boven te komen. Hád hij voor mij al bovenmenselijke proporties... hierdoor helemáál.

Als het begon te regenen, kwam hij naar ons toe, propte ons met z'n twaalven in dat trutkajuitje waar je amper met vier grote mensen in kon, en begon dan voor te lezen uit een oud en vergeeld sprookjesboek. En hoe hij dat deed! Adembenemend mooi. Hield de regen op.. klap!, boek dicht, en we moesten weer naar buiten. Waren we veertien dagen later weer in De Biesbosch en begon het weer te regenen, dan wist je nog precies bij welk sprookje en bij welke regel hij gebleven was! Waarom ik dit vertel? Om te zeggen dat wij mensen mensen nodig hebben om van iets in de ban te geraken. Altijd nog, tot op vandaag, als ik sprookjes hoor, komt me die pastoor voor ogen. Hij heeft mij er verliefd op gemaakt en hij kon dat omdat hij er blijkbaar zélf vol van was! Om het wat deftig te zeggen: hij bemiddelde tussen de schoonheid van de sprookjeswereld en mij. Eigenlijk zeg ik natuurlijk niks nieuws. Spruitjes en rodekool ben ik ook gaan eten omdat ik er mijn ouders aan tafel zichtbaar van zag genieten.

OOK GELOOF KAN NIET ZONDER BEMIDDELING Nou is het mooie, of rare kan ik beter zeggen, dat een hoop mensen vinden dat, als het om geloven/geloof gaat, het er dan anders aan toe gaat. Ze zeggen: 'Geloof, dat valt je zo in de schoot, dat heb je of dat heb je niet. Daarom laat ik mijn kinderen ook maar niet dopen want dat moeten ze later zelf maar beslissen.' Zou het zo gaan? Zou het met geloven anders gaan dan met het eten van spruitjes en rodekool? Ik geloof er geen

*Aan hem zat voor mij de kerktoren vast,
mijn misdienaarsbestaan, het schijnsel van de
kandelaars; ach, zeg maar gerust,
aan hem zat God vast*

Klein Seminarie Ypelaar Breda 1955

steek van. Natuurlijk vind ik ook dat geloven een gave is, maar ik heb nog nooit van m'n leven een hand uit de wolken zien komen die dat geloof bij iemand in de schoot wierp. Daar steekt een godsbeeld achter waar mijn hond – als ik een hond zou hebben – in ieder geval geen brood van zou lusten. Nee, wat ik wél gezien, gehoord en gevoeld heb zijn mensen die door hun eigen goedheid en hun lekkere manier-van-menzijn, mij aan het fantaseren brachten over een Goedheid die – dankzij en door hún goedheid heen – voor mij op den duur iets van gezicht kreeg en waarvoor ze me ook voorzichtig een naam aanreikten. Hoe zou ik in godsnaam ooit in het ambt beland zijn zonder dergelijke mensen van jongs af om me heen? Vond ik die bij ons thuis, ik vond ze ook op het seminarie Ypelaar. Je had er aan leraren en surveillanten natuurlijk rare kwibussen rondlopen, maar je had er ook van wie je helemaal wég was. Die hadden HET. Ja, wat ik hier nou precies mee bedoel weet ik zelf niet eens, maar het heeft te maken met wat er nog achter hun plichtmatig functioneren schuilging maar door mij wél werd opgevangen. Bovendien, behalve personen, deed ook de totale situatie aldaar z'n werk. Achteraf gezien, hoe boeiend, moet zich door dit alles onderhuids ook de overtuiging vastgezet hebben dat ook 'godsdienst' je tot gemeenschap kan brengen, het fijn maakt om er te zijn.

RIK BRONKHORST

ZONDER GELUK VAART

NIEMAND WEL

Zonder geluk vaart niemand wel, een bekende uitspraak uit mijn jeugd, waar voor een dubbeltje geboren worden betekende dat je nooit een kwartje zou worden.

In deze tijd van opstuwung naar welvaart, aanzien, status en dus – denkt men – geluk, is dat eigenlijk voor veel kinderen in achterstandswijken nog immer zo.

En dan spreek ik over Nederland, dat heerlijke Nederland vol vrede, welvaart, goed onderwijs, goede zorg, eten en drinken, wonen en werken. Dat Nederland met al die ontevreden mensen, die al dan niet met grote bek hun eigen frustraties over het voetlicht brengen. Burgers, boeren en buitenlui. Politici en bobo's. Bestaan die nog bobo's, of kunnen we beter spreken over bonobo's? In ieder geval hebben velen last van hun eigen ego. Kijk op televisie waar overdadig wordt gesproken in superlatieven vol van leegte, glans, gemaakt gelach en onzinnige humor.

En dan de megalomane ego's vol van Maserati-hebzucht, die projecten opstarten die soms goed gaan, maar meestal leiden tot ernstige schade en verval van dat wat eerst stond als een huis. Wat mij nu zo verwondert is, hoe deze vaak bekende figuren met een schrobbering, uitbrander, berisping, waar hooguit hun ego even een optatertje door krijgt wegkomen. Niet dat ik nu geloof in het weldadig nut van opleggen van gevangenisstraf. Nee, daar ligt het heilzame van zelfonderzoek niet. Daar wordt niemand beter van. Eerder geloof ik in een of andere vorm van heropvoeding. Nu ben ik geen psycholoog of forensische gedragswetenschapper maar tuig opsluiten tezamen met tuig lijkt mij vragen om moeilijkheden. En ja, hoe moet dat dan met zo'n keurige meneer of mevrouw, al dan niet met stropdas en strak in het maatpak, waarvan inmiddels de welgevulde aktetas hooguit iets leger is geworden? Gaan zij te biecht als zijnde goede katholieken, rooms en volgzaam in dat wat meneer pastoor of de bisschop hen voorhoudt? Begrijpen zij eindelijk dat hun foute opvatting van medemenselijkheid schade toebrengt aan ons allen? Ik erger me aan dit soort ego's vol hebzucht en grootheidswaan zonder grenzen. En toch... ik sprak ooit de directeur van Kerk in Nood, de heer Van Voorst tot Voorst, hij is overtuigd van de kracht van gebed. Waar christenen, in meerderheid rooms-katholiek, dat wel, in de verdrukking raken staat zijn organisatie met raad, daad en gebed op om hulp te bieden. Hij ontving daarvoor de hoogste pauselijke onderscheiding. Bidden alleen helpt niet, geloof het of niet. Ook in democratisch Nederland vallen velen buiten de boot. De maatschappij, religie, of de politiek, krijgen vaak de schuld van het onvermogen om het eigen leven gestalte te geven. Iedereen – u, ik, wij allen – krijgt klappen van de molenwieken die het leven laat draaien en die ons treffen. Maar om dan maar de wapens op te pakken en je te verschuilen achter een zogenaamd ideaal, of hebzuchtig anderen te benadelen, dat verwerp ik als asociaal.

DAT IS HET HELE EIEN EN ETEN

Het opgedane inzicht dat geloven door en voor mensen bemiddeld dient te worden zit bij mij nog altijd vooraan. Tot op vandaag sjouw ik me uit de naad om naar beste vermogen anderen verliefd te maken op wat christelijk geloven in het leven kan betekenen en welk een glans en diepgang het je

geven kan in de samenleving van vandaag. Daarbij steeds vertrekkend vanuit ons communautietje als thuisbasis, waarin je elkaar houdt bij het punt van waaruit je in het leven wilt staan, probeer ik dit te doen door m'n eigen manier van leven, van geloofsoverdracht, van voorgaan in liturgie en verkondiging (in onze eigen huiskerk en daarbuiten), van boeken schrijven, lezingen geven, studiedagen verzorgen enzovoorts. En dit alles telkens in weer veranderde en veranderende situaties. We moeten elkaar hierbij helpen, dat is het hele eieren eten. Of jij dit roeping noemt? Ja? Dat zijn dan jouw woorden. ●

CO
LU
MN.

TEKST

TOM VAN DEN BELD

FOTO

HARRIE VAN DEN AKKER

"IK WIL HET GELOOF TERUG DE WERELD IN BRENGEN"

IN GESPREK MET MARIËNBURGVORZITTER HARRIE VAN DEN AKKER.

In zijn *Terzijde* in het *Mariënborg Magazine* van december 2017 schreef de voorzitter van *Mariënborg* dat onze vereniging een beweging is "van mensen die geloof handen en voeten willen geven zonder de last van instituties." Als voorzitter wil hij daarbij graag faciliterend, maar vooral stimulerend en inspirerend zijn. Harrie van den Akker is nu iets meer dan anderhalf jaar voorzitter van het bestuur van *Mariënborg*. Heeft hij al iets van zijn ideaal – het geloof in de dagelijkse praktijk brengen – werkelijkheid zien worden? We praten er met hem over op een rustige namiddag tussen Kerstmis en Oudjaar. Wij

Mariënborgers kennen hem inmiddels al een beetje, maar we willen toch best wat meer over onze voorzitter weten. Harrie is in 1950 geboren in Vught, hij heeft scheikundige technologie gestudeerd in Eindhoven. Na zijn promotie werkte hij tien jaar bij Shell in Amsterdam en vervolgens is hij al dertig jaar hoogleraar in Delft en vanaf 2013 ook aan de universiteit van het Ierse Limerick. Harrie woont nu in Culemborg en samen met H el ene heeft hij vier kinderen. Van een voorzitter van een vereniging van kritisch katholieken mag je verwachten dat hij uit een "rooms nest" komt. Dat is ook het geval, maar dat

Van een voorzitter van een vereniging van kritisch katholieken mag je verwachten dat hij uit een “rooms nest” komt. Dat is ook het geval, maar dat nest was wel van een ontspannen karakter

nest was wel van een ontspannen karakter. Van zijn roomse jeugd heeft hij nooit last gehad; misdienaar is hij nooit geweest, maar wel is hij al vanaf zijn zestiende jaar tot op de dag van vandaag een enthousiast organist, pianist en koordirigent. Als dirigent streefde hij lange tijd naar een combinatie van klassieke meerstemmige missen en Oosterhuisliederen, maar nu is hij als pianist al weer heel wat jaren begeleider van een koor dat uitsluitend Oosterhuis zingt.

Tijdens zijn middelbareschooltijd, op het St. Janslyceum in Den Bosch, trof hij een geschiedenisleraar die hem boeide met verhalen over het Tweede Vaticaans Concilie en het enthousiasme dat dit losmaakte bij met name veel Nederlandse katholieken. Harrie voelde zich thuis bij deze open geloofsbeleving en is het concilie intensief gaan volgen. Daar is zijn kritisch katholiek-zijn geboren. In de jaren die volgden nam hij langzamerhand meer afstand van het instituut kerk.

De jaren zestig van de vorige eeuw markeerden het begin van grote veranderingen in de westerse maatschappij en dus ook in de kerken. We beleefden het begin van de zogenaamde secularisatie, de blik werd gewend naar het hier en nu, naar deze wereld. God raakte uit het zicht, de ontkerkelijking nam toe en de kerken zelf probeerden daar hun plaats in te vinden. Harrie heeft als wetenschapper, zo zegt hij, geen moeite met die secularisatie. Het is een proces met zeker positieve kanten. Wel meent hij dat met name de met die secularisatie gepaard

gaande individualisering doorgeslagen is. Met de tendens tot zelfbepaling, met het zichzelf als bijna enig richtsnoer nemen, zijn mensen hun houvast kwijt geraakt. Juist daar kan het geloof weer een rol spelen; het geloof geeft dat houvast. Het is het ideaal van Harrie, in het bijzonder als voorzitter van onze vereniging van kritisch katholieken, om het geloof terug de wereld in te brengen. Hij is ervan overtuigd dat dit kan, dat jongere generaties – hij spreekt vooral over veertigers en vijftigers – daar vatbaar voor zijn, echter onder de voorwaarde dat geloof aansluit bij het alledaagse leven van de mensen en bij de maatschappij waarin zij leven. Geloven is: als christen “dingen doen die ertoe doen”, zo zegt hij. Harrie vindt dat je als kritisch katholiek op die manier moet handelen, dat hoort bij onze wijze van geloven. De officiële kerk doet dat niet of te weinig; dus moeten wij het doen.

Wat betekent dit nu voor *Mariënborg*? Onze vereniging is in de jaren tachtig opgericht als reactie op een diepe crisis in de katholieke kerk van Nederland. De idealen van het Tweede

Vaticaans Concilie waren daar verzand, de geloofsgemeenschap, inclusief de kerkleiding, was gepolariseerd en er was een bijna volledige stilstand. Alle geestdrift, al het elan van de tijd van het concilie was verdwenen. De initiatiefnemers van *Mariënborg* wilden dat elan terugbrengen, zij wilden de kerkelijke leiders aansporen om te luisteren naar de geluiden van de nieuwe tijd en hun gelovigen weer inspirerend voor te gaan. In eerste instantie waren de activiteiten van de vereniging dus binnenkerkelijk gericht. In de jaren die daarop volgden, bleek deze strategie weinig op te leveren en langzamerhand leek het vruchtbaarder voor *Mariënborg* om de energie om te buigen naar het nadenken over en bevorderen van eigentijds geloven.

Na jaren van zoeken en tasten heeft *Mariënborg* gekozen voor dat laatste, en onder het bestuur dat in april 2016 is aangetreden, heeft de focus op dat eigentijds geloven een steeds duidelijker gezicht gekregen. *Mariënborg* is inderdaad van een vereniging veel meer een beweging geworden, die zich als een moderne kritische geloofsgemeenschap van christenen richt op de noden van de huidige samenleving,

zoals verdraagzaamheid bevorderen, het thema van het laatste congres, en pleiten voor menselijkheid bij het kinderpardon. En er staat weer een *Duizend stemmen zingen* op het programma voor het najaar van 2018, dat in het teken staat van het behoud van deze aarde. Dat is “geloven dat ertoe doet”.

Kan *Mariënborg* dit nog wel allemaal aan? De gemiddelde leeftijd van de *Mariënborgers* is inderdaad wel tamelijk hoog, maar Harrie is een optimistisch mens. Hij constateert dat nieuwe leden zich melden en dat de afname van het ledental minder snel gaat. *Mariënborg* is – dat weet hij zeker – nog steeds in staat een beweging naar de toekomst te maken.

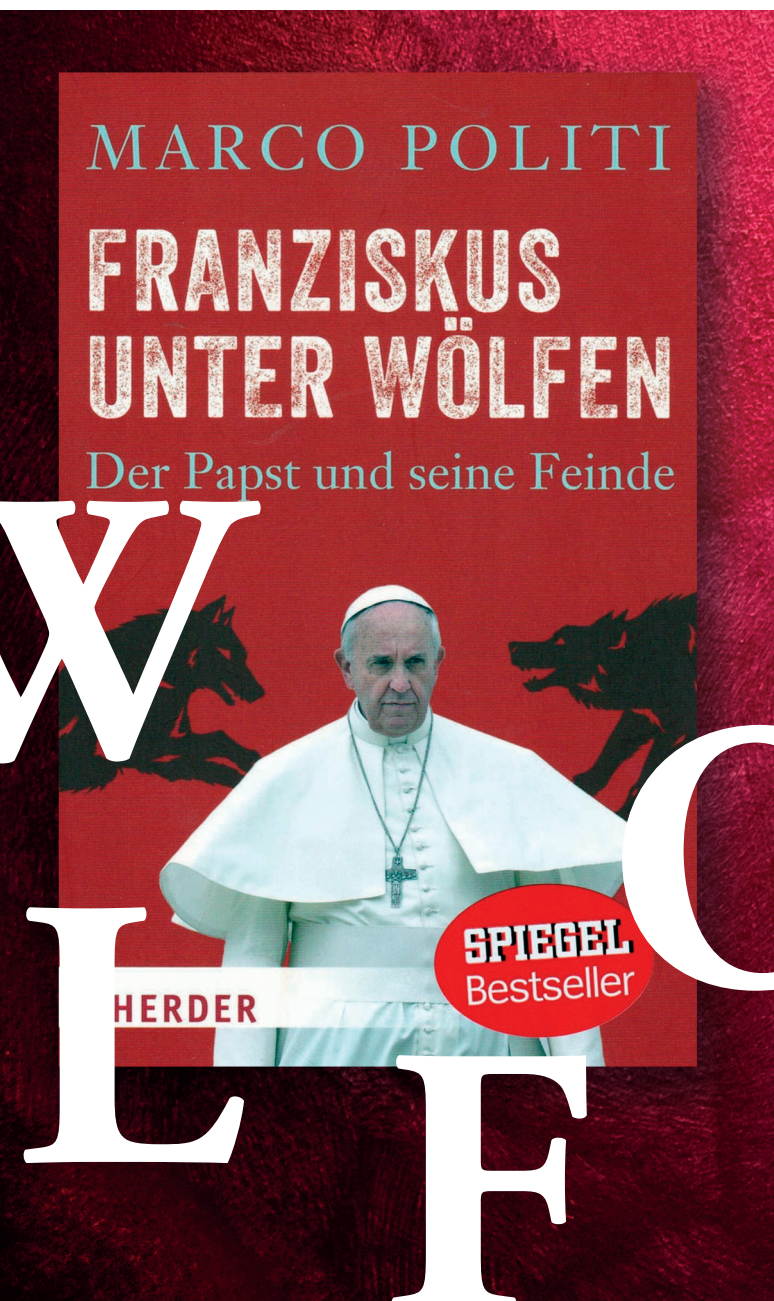
De initiatieven die nu zijn gestart, moeten verder worden uitgebouwd en Harrie meent dat dit zeker kan, omdat deze manier van het geloof beleven ook jongere generaties aanspreekt. Daarbij moeten we vooral gebruik maken van alle moderne media die beschikbaar zijn. Zo krijgen leden van *Mariënborg* e-mails van hemzelf.

“We moeten naar buiten treden!”, zegt Harrie. “Een geloof hebben is daarbij mooi. Een actief geloof helpt ons én de maatschappij. Je krijgt er, als we het goed doen, een betere samenleving van.” *Mariënborg* heeft daarin een taak, misschien nu wel meer dan ooit. Harrie wil daar graag leiding aan geven. ●

“Een geloof hebben is mooi. Een actief geloof helpt ons én de maatschappij. Je krijgt er, als we het goed doen, een betere samenleving van.”

LEERLING ZIJN IN EEN GLOBALISERENDE WERELD

VAN EUROPESE KERK NAAR WERELDKERK: GROEIPIJNEN

DE BEKENDE ITALIAANSE VATICAN-WATCHER MARCO POLITI (REEDS IN 1996 SCHREEF HIJ SAMEN MET WATERGATE-JOURNALIST CARL BERNSTEIN *HIS HOLINESS*, HET GEZAGHEBBENDE BOEK OVER JOHANNES PAULUS II) HEEFT ZIJN FRANCISCUS-BOEK VAN 2014 OPNIEUW BEWERKT, ONDER DEZELFDE TITEL: *FRANCISCUS ONDER WOLVEN - DE PAUS EN ZIJN VIJANDEN*. DE GROTE UITGEVERIJ HERDER HAD AL IN 2015 GEZORGD VOOR EEN DUITSE VERTALING. MAAR NU GEEFT ZIJ DEZE UPDATE UIT IN EEN HOGERE OPLAGE ALS "EERSTE DRUK 2017 VAN DE POCKETUITGAVE" (288 BLADZIJDEN) VOOR NOG GEEN 13 EURO. HERDER DENKT HOGE VERKOOPCIJFERS TE GAAN HALEN. *DER SPIEGEL* SPREEKT NU AL VAN EEN BESTSELLER!

De titel is ongetwijfeld geïnspireerd door de tekst "Zie, ik zend u uit als schapen te midden van wolven" (Matteüs 10, 16a). Politi kent zijn Bijbel. Het boek geeft een veelzijdig overzicht van de arbeidsomgeving van de huidige paus. Die is anders dan die van voorafgaande pausen. Want deze paus verstaat zichzelf uitdrukkelijk niet als paus, bisschop, onfeilbaar hoofd van een feodale piramide, maar als eenvoudige leerling van Jezus in de concrete wereld van heden. In de cultuur van de Romeinse Curie valt dit als een steen in de vijver. Deze pastoor in het Vaticaan riekt naar schapen. De verschijningsvormen van de aloude Europese imperiale kerk interesseren hem niet. Met tronen en gouden gewaden heeft hij niets. Financiële schandalen: Petrus had geen bank. In de grote-mensenwereld leven ook niet- en anders-gelovigen: eveneens volwaardige mensen. De Islamitische Staat heeft gezworen Rome te vernietigen. De maffia kan zijn bloed wel drinken. De kardinalen hebben hem wel gekozen op een hervormingsprogramma, maar zó grondig was nu ook weer niet de bedoeling.

EEN KOSMOPOLITISCHE HERDER Franciscus wordt uitdrukkelijk getekend als leerling, één van de miljarden gedoopten. Dat is zijn primaire identiteit. Met hen identificeert hij zich. Wel met de zending herder te zijn en dus met de geur van de schapen aan handen en kleren. In al

De maffia kan zijn bloed wel drinken. De kardinalen hebben hem wel gekozen op een hervormingsprogramma, maar zó grondig was nu ook weer niet de bedoeling.

zijn functies binnen de kerk heeft hij steeds geprobeerd te ontsnappen aan het harnas van de isolerende structuren en is hij consequent naast de mensen gaan staan: profetische medegelovige, deelgenoot in alle situaties waarin de anderen kunnen komen te verkeren. Dat op zich geeft al een heel andere kijk op de prioriteitsstelling bij allerlei kerkelijke problemen. De kerk is als een veldhospitaal: wanneer zwaargewonden worden binnengedragen, ga je niet eerst vragen naar hun cholesterolgehalte. De verhoudingen waarbinnen Franciscus opgroeide en werkte, zijn anders dan die in Europa: kosmopolitisch. De agglomeratie Buenos Aires telt 12 miljoen inwoners, de agglomeratie Rome slechts 4,1 miljoen. Zelfs Groot-Londen telt maar 8,5 miljoen mensen. In de ogen van Zuid-Amerikanen is Europa meer iets provinciaals. En zeker zijn de pausen van de laatste eeuwen (na 1523 op één Pool en één Duitser na enkel Italianen) allen afkomstig uit overzichtelijke steden of landelijke dorpen. En wat de Romeinse Curie betreft: kardinaal Alfrink omschreef het curiale Rome van de concilie jaren indertijd als “één groot kletsdorp”. Zou het nu veel anders zijn? Reizen, handel, werkzaam zijn in grote agglomeraties of andere werelddelen verruimen het blikveld. Zij bewerken uitwisseling van ideeën. Altijd binnen hetzelfde cirkeltje blijven draagt meestal niet bij tot het flexibiliseren van de geest. Franciscus groeide echter niet op in de provincie, maar in zo’n grote kosmopolitische agglomeratie (Buenos Aires), hij volgde er de middelbare opleiding tot chemisch technicus en was enkele jaren als zodanig werkzaam. Zijn seminarie-opleiding daarna was ook in Buenos Aires. Zijn waarnemingen van de werkelijkheid zijn die van iemand met een bèta-opleiding als scheikundige (dus: kijken naar de concrete feiten, daarna concluderen), een kosmopoliet bovendien.

WEERSTAND VAN DE CURIE Zo’n nieuwe aansturing van dit aloude ambtelijke apparaat met provinciaal denkraam (met nagenoeg altijd alfa-opleiding, dus: vanuit ideeën kijkend en concluderend), en dan ook nog vanuit het in die curie niet geliefde conciliaire denkkader, moest wel tot aanvaringen en problemen leiden. Die zijn er dan ook volop. Men moet wel over de in vele jaren ingeoefende jezuïtische discipline en intellectueel-analytische vaardigheden beschikken om daarbij koersvast overeind te blijven. Over de gevorderde leeftijd spreken we dan nog niet eens. Door de curie worden diverse strategieën gehanteerd. Genoemd wordt de gewoonte de paus af te schilderen als een plattelandspastoor (pag. 166). Die moet bij de theologie een beetje geholpen worden, aldus kardinaal Müller. Hij wil de innovatieve uitspraken, gestes en documenten van de paus “theologisch structureren” (pag. 269), deze daarmee impliciet eigen legitimatie ontzeggend.

Reeds op de avond van de pauskeuze was te horen dat Franciscus zich duidelijk als bisschop van Rome presenteerde, kort daarna dat hij in het gastenhotel bleef wonen. Een belangrijk punt dat hierbij wordt aangestipt is de loyaliteit van de afgetreden herder aan de nieuwe. Politi stelt dat de vorige paus zich absoluut neutraal opstelt “ondanks alle geruchten over een poging van de meest agressieve conservatieven om de afgetredene binnen te trekken in hun weerstand tegen de beleidslijn van de opvolger” (pag. 211). Deze stellige woorden vallen op. Andere gezaghebbende vaticanisten delen deze stelligheid niet altijd. Wellicht is het een fout geweest om te laten gebeuren dat de afgetredene de witte toog van Zijne Heiligheid bleef dragen. En zeker heeft niet geholpen dat Benedictus’ secretaris, aartsbisschop Georg Gänswein, een balletje opwierp over “co-pausschap”. Het zijn evenzovele pogingen om Franciscus’ positie te verzwakken.

OPMERKELIJKE OMISSIES Naast de boven reeds genoemde thema’s komen onderwerpen aan de orde als de feitelijke opkomst van vrouwelijke pastores, het neoliberale kapitalisme met zijn wegwerpmensen, de legitimiteit van openbare en collegiale meningsvorming in onze kerk, de inadequate pastorale prioriteiten rond echtscheiding. Daarom valt het op dat enkele toch heel actuele zaken niet behandeld worden. Ik denk daarbij aan de studiec commissie over het diaconaat voor vrouwen, aan die met betrekking tot de concilie-uitspraak van 1870 over de onfeilbaarheid – beloofd aan Hans Küng, aan de stroeve beleidsvorming inzake seksueel misbruik, aan de obstructie tegen de oprichting van een Vaticaanse tribunaal voor bisschoppen die dit toedekten. Wanneer een man als Politi zulke zaken niet behandelt, komt dat niet door vergeetachtigheid. Veeleer moet dan gedacht worden aan prudentie, het gevaar zaken voortijdig in de publiciteit te brengen: een broedende kip niet storen. Naast deze welwillende verklaring valt echter ook op te merken dat vele lezers daar toch wel enkele behartenswaardige regels over verwacht hadden. Het boek is geen biografie. Het is een voortgangsbericht. Vandaar ook de bijgewerkte editie na reeds twee jaren. Want Franciscus wil vooruit, heeft weinig tijd. Maar tegelijk heeft hij de opdracht aanvaard om de schaapsstal bij elkaar te houden. Dat vraagt moeilijke evenwichtskunst, dus ook tijd. Omdat Franciscus hecht aan een breed draagvlak en pas een stap zet wanneer daarover in onze kerk duidelijk gediscussieerd en overlegd is, zou een herhaling van zo’n deskundig voortgangsbericht na enkele jaren weer wenselijk zijn. Kan Herder weer een nieuwe pocket uitbrengen! ●

MARCO POLITI: **FRANZISKUS UNTER WÖLFEN - DER PAPST UND SEINE FEINDE**. UITG. HERDER, FREIBURG IM BREISGAU 2017, BAND 6947, 288 BLADZIJDEN, ISBN 978-3-451-06947-5; € 12,99

Bewogenheid

GEVANGEN IN NOTEN

Overwegingen bij Bachs Matthäus-Passion

ELK JAAR STELLEN LUISTERAARS VAN NPO RADIO 4 DE 'HART & ZIELLIJST' SAMEN WAARIN ZIJ 300 KLASIEKE MUZIEKSTUKKEN RANGSCHIKKEN. HET STUK DAT DE MEESTE STEMMEN KRIJGT STAAT BOVENAAN EN AL JAREN IS DAT BACHS MATTHÄUS-PASSION. EÉN ARIA IN HET BIJZONDER BLIJKT TOT DE FAVORIETEN TE BEHOREN: *ERBARME DICH*. WANNEER PETRUS IN HET LIJDENSVERHAAL VOLGENS MATTEÛS VOOR DE DERDE MAAL JEZUS HEEFT VERLOOCHEND, KRAAIT EEN HAAN. DAN BESEFT PETRUS WAT HIJ GEDAAN HEEFT EN BARST IN TRANEN UIT. BACH ONDERBREEKT HET VERHAAL OP DAT MOMENT VOOR EEN ARIA DIE EEN ENORME IMPACT OP DE HOORDER HEEFT. HOE KOMT HET DAT EEN DERGELIJK MUZIEKSTUK DAT BIJNA 300 JAAR GELEDEN IS GECOMPONEERD ONS TOT OP DE DAG VAN VANDAAG ZO RAAKT DAT HET ALLEEN AL IN ONS LAND BIJNA 200 KEER PER JAAR WORDT UITGEVOERD?

GEEN NOOT ZONDER TEKST

Toen ik zo'n 30 jaar geleden begon te studeren op de achtergrond en betekenis van de Johannes- en Matthäus-Passion van Bach, moest ik ook nadenken over de niet-Bijbelse teksten die Bach heeft getoonzet voor zijn Passionen. In het geval van de Matthäus-Passion was het de dichter Picander die hem gedichten aanleverde waarmee de evangelietekst van Matteüs kon worden onderbroken. Dit waren ariateksten en recitatiefteksten die aan de aria's voorafgingen. Los daarvan voegde Bach zelf nog zestien voor iedereen vertrouwde koraalstrofen toe die hij koos uit het bestaande kerkliedrepertoire. Vooral over de aria- en recitatiefteksten werd tot voor kort nogal schamper gesproken. 'De muziek van de Matthäus-Passion is van een ongekende schoonheid; maar wat jammer toch dat die teksten er onder staan', is een veelgehoorde opmerking. Bachs tekstdichter wordt daarvoor verantwoordelijk gesteld. Ikzelf verwonderde mij hierover omdat ik gaandeweg steeds meer ontdekte dat er geen noot in de Matthäus-Passion door Bach is opgeschreven zonder dat deze te maken heeft met de tekst die eronder staat. Het baanbrekend tekstonderzoek van mensen als Elke Axmacher, Martin Petzoldt

en Emil Platen heeft aangetoond hoe belangrijk deze teksten voor Bach zijn geweest. Zij hebben hem de ruimte gegeven zijn bewogenheid in noten te vangen, een geraaktheid die tot op de dag van vandaag op haar beurt ons raakt. Dit besef gaf mij de ruimte om Bachs Matthäus-Passion vanuit spiritualiteit te gaan bestuderen, wat nog niet gedaan was. Alles begint dan bij de vorm waarin Bach zijn Passion heeft gegoten.

DE VORM

De opbouw van de Matthäus-Passion geeft ons te denken. Bach heeft dit werk gemaakt voor de liturgie van de middagdienst van Goede Vrijdag in de Thomaskerk in Leipzig. Bach maakt het met zijn passie mogelijk om de liturgische rite van de lezing van het lijdensverhaal te voltrekken. Kern daarvan is de evangelietekst. Dat is Bachs uitgangspunt waarbij Picander hem heeft kunnen helpen. Met de voorhanden zijnde koraalverzen kon Bach zo de hele lijdensverhaaltekst verdelen in 27 fragmenten. De Schrifttekst die de evangelist zingt, heeft Bach onder de noten in rode inkt geschreven. Dat is veelzeggend, omdat hij daarmee het belang ervan laat zien. De recitatief-, aria- en koraalteksten die daarop volgen, zijn geen toevalstreffers, maar het resultaat van een bewust doordenken van wat in de evangelietekst wordt aangereikt. Vanuit het oogpunt van spiritualiteit kunnen we de werkwijze van Bach en Picander typeren als *lectio divina*, 'geestelijke lezing', een speciale manier van lezen van de Schrift. Daarin wordt de Schrifttekst eerst gelezen, dat wil zeggen lichamelijk 'toegeëigend', bijvoorbeeld door hem uit te spreken (zingen!), dan wel op te schrijven. Dit is in Bachs passie het reciteren van de evangelietekst door de evangelist en solisten die hun stem lenen aan afzonderlijke personen, en door de twee koren die de verschillende groepen van personen laten klinken. Vervolgens wordt er naar de betekenissen van die tekst gezocht, bij Bach gebeurt dit in de recitatieven die aan de aria's voorafgaan. De betekenis van de tekst laat de hoorder niet koud of onverschillig en die geraaktheid wordt verwoord in de aria, die we zouden kunnen typeren als 'bidden'. Niet het verstand – zoals bij het recitatief – maar het hart van de zangers en hoorders wordt

LITERATUUR:

AD DE KEYZER, *BACHS GROTE PASSIE. EEN SPIRITUEEL-LITURGISCHE BENADERING VAN DE MATTHÄUS-PASSION VAN JOHANN SEBASTIAN BACH*. BAARN 2015.

AD DE KEYZER, *MYSTIEKE PERSPECTIEVEN IN BACHS MATTHÄUS-PASSION*. BAARN 2017.

hier geraakt. En tenslotte kan de Schrifttekst die het hart en ziel van de hoorder heeft geraakt tot een contemplatief moment worden in het koraalvers: een schouwen, waarbij de lezer niet meer weet of hij de tekst leest of dat hij door de tekst gelezen wordt. Als voorbeeld kijken we naar de aria *Erbarme dich*.

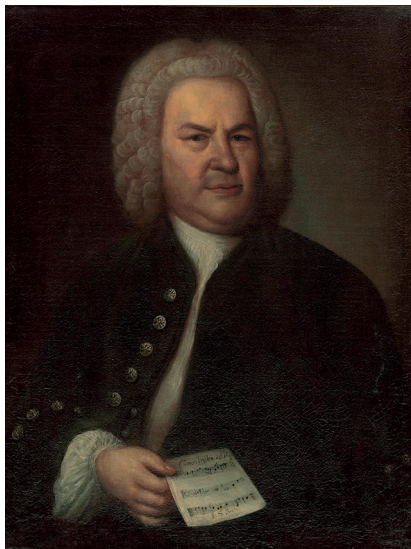
EEN VOORBEELD

Erbarme dich is onderdeel van het zestiende fragment van de Matthäus-Passion. Het volgt op de evangelieperikoop waarin verteld wordt dat Petrus, nadat hij Jezus achternagegaan was naar het paleis van de hogepriester Kajafas, tot driemaal toe Jezus verloochent. Wanneer Petrus doorheeft wat hij heeft gedaan, gaat hij naar buiten en weent bitter. Daarop volgt onmiddellijk de aria – wat opmerkelijk is. Normaal laat Picander hieraan een kort recitatief voorafgaan dat ons wil helpen zoeken naar de betekenis van wat we gehoord hebben. Dat hoeft hier niet, want de reactie van de hoorder – verwoord in de aria – behoeft geen actualiserende verklaring of bemiddeling.

Erbarme dich is de Duitse vertaling van *Kyrie eleison*, ‘Heer, ontferm U’. Zo’n tekst, rechtstreeks tot God gericht, treffen we met een dergelijke intensiteit elders niet aan in de Matthäus-Passion. Hier strekt het menselijk ik zich uit met een smekend bidden naar het goddelijk Jij om God rechtstreeks in het hart te treffen. De Matthäus-Passion is geen opera. De aria’s zijn, in tegenstelling tot in de opera, geen zieleroerselen van de hoofdpersonen, maar teksten die de hoorders ervan tot bewustzijn hopen te brengen, tot besef. Het menselijk ik van *Erbarme dich* is niet Petrus maar wijzelf, althans dat zou het kunnen worden. Maar Petrus is de spil waar het in de drie onderdelen van dit fragment om draait.

In het vragen om ontferming bevindt het menselijk ik zich in zijn meest kwetsbare positie.

Ik word mijzelf bewust van mijn totale afhankelijkheid van het goddelijk Jij, van hoe hard ik Gods barmhartigheid nodig heb. Matteüs heeft ons in Petrus het voorbeeld bij uitstek laten zien van hoe het gaat met mensen. Zijn tranen zijn een groot geschenk dat hem gegeven is en dat hem bevrijd heeft van zijn tekort – door dit te erkennen. Petrus is bevrijd van zijn ‘oude’ ik en heeft zijn ‘nieuwe’ ik ontvangen. Er moest puin

“Portret van Johann Sebastian Bach in 1746, met enigma canon”

geruimd worden in hemzelf, iets waarvan hij zich niet bewust was, maar waarvan hij zich bewust werd toen hij zich door het kraaien van de haan Jezus’ woorden te binnen bracht. Petrus dacht dat hij zichzelf kende, dacht te weten wie hij was, maar dat bleek

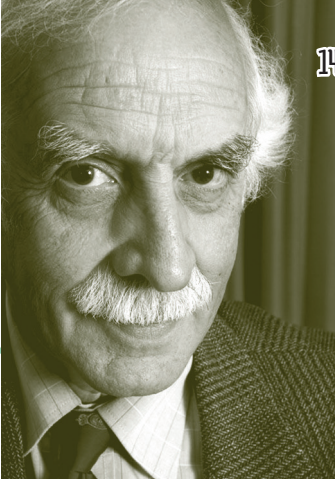

“De Schrifttekst die de evangelist zingt, heeft Bach onder de noten in rode inkt geschreven”

een ander te zijn: de loochenaar. De tranen van Petrus zijn het teken van het geschenk dat Jezus hem gaf: het geschenk dat Petrus zelf is waarvan hij niet wist dat hij dit ooit had gehad. Ruw en onverbiddelijk moest hij weggetrokken worden uit zichzelf, waardoor er ruimte kwam om gaaf en zacht zichzelf te mogen worden.

Bach geeft met zijn muziek der ruimte ons dit bewustzijnsmoment van Petrus eigen te maken, zodat ik – ooit, hoop ik – oog in oog met mijzelf tegen mijzelf durf zeggen dat ik ondanks al mijn tekortkomingen mag zijn zoals ik ben. Dat gaat niet zonder tranen, die een gave van barmhartigheid zijn. ●

Ad de Keyzer (65) is wetenschappelijk medewerker bij het Titus Brandsma Instituut waar hij onderzoek doet naar de spiritualiteit van de liturgische vocale muziek van Bach.

ERIK JURGENS

BESNIJDENIS VAN JEZUS KERKELIJK WEGGEMOFFELD

Van oudsher, sinds in de zestiende eeuw Kerstmis definitief op 25 december werd gezet, was 1 januari, de octaafdag van Kerstmis, het feest van de Besnijdenis des Heren (of beter: van Jezus). Want er staat geschreven:

“En wanneer acht dagen vervuld zijn en hij besneden moet worden, wordt als zijn naam Jezus geroepen, geroepen door de engel voordat hij in de moederschoot werd ontvangen.”
(Lucas 2:21, Naardense bijbel).

Dit alles volgens het voorschrift van Leviticus 12:3 “Op de achtste dag wordt het vlees van zijn voorhuid besneden”. Elders uit Leviticus blijkt dat deze handeling bij uitstek het verbond bezegelt van de Eeuwige met zijn volk.

Op de *Liturgische Kalender* die Berne Media uitgeeft staat echter 1 januari aangegeven als feestdag van ‘het Moederschap van Maria’. Het kerkboekje van Berne Media voor 1 januari maakt het nog bonter. Daar staat het aangegeven als feestdag van de ‘Moeder Gods’. Ik moet aannemen dat de Abdij van Berne dit allemaal doet op order van de kerkelijke hiërarchie, maar het is – om het in goed jiddisch/aramees te zeggen – een gotspe, een onbeschaamde brutaliteit. Hier wordt de oude traditie van de octaaf van Kerstmis, de opneming van de kleine Jezus in de joodse gemeenschap, eenvoudig verdoezeld.

1 januari vertelt ons juist dat Jezus een jood was. Een vrome jood, zo blijkt als hij ouder is geworden en de goede boodschap gaat verkondigen. Na de gruweldaden van de shoah, de genocide op de Europese joden, zou dit feit – uit traditie én uit solidariteit – juist benadrukt moeten worden! In christelijke kring wordt gemakkelijk gepraat over “de joods-christelijke traditie”. Die bestaat niet. Er is een joodse en er is een christelijke traditie. Maar, als je er dan over spreekt, verdoezel dan niet het joods zijn van Jezus, de Messias.

Jezus zou nooit over zichzelf hebben gesproken als, letterlijk, “Zoon van God”. Dat zou in het jodendom godslasterlijk zijn geweest. Daar mag zelfs de naam van de Eeuwige niet worden uitgesproken. “Zoon van God” was een term waarmee wel meer profeten en heilige mensen werden aangeduid. Dat moest niet letterlijk worden genomen.

Dat vond Arius ook, maar zijn leer is verketterd op het concilie van Nicea in 325. De Grieks/Romeinse traditie is in het christendom vroeg overheersend geworden. En in die mythologie was het heel gewoon dat goden menselijke trekken hadden, inclusief geslachtsverkeer met stervelingen. Het joodse godsgeloof was veel strenger - en er is maar één God. Dat laatste heeft het christendom inderdaad overgenomen.

Maar dat christendom heeft het wel mogelijk geacht dat een mens moeder van die ene god kan zijn. Nestorius, bisschop van Constantinopel, verzette zich krachtig hiertegen. Zijn leer is ook verketterd, op het concilie van Efeze in 431. Vervolgens is op de leer van de Theotokos, de godbarende vrouw, de hele Mariadevotie gevestigd – tot op de huidige dag.

Misschien vergeten we dan die kleine joodse jongen, besneden op zijn achtste dag volgens Leviticus 12:3, de man wiens navolgers wij zijn. Op 1 januari gaat het even niet om Maria.

INTERVIEW >

Suzanne van der Beek (1988) is literatuurwetenschapper. Ze is bezig met een promotie-onderzoek voor de universiteit van Tilburg over de rol van online media zoals weblogs, Facebook en Instagram in de manieren waarop pelgrims verhalen over hun ervaringen. Liep vier camino's en was hospitalera (gastvrouw) in een pelgrimsherberg. Is sinds 2015 bestuurslid van het Nederlands Genootschap van Sint Jacob.

Herman Holtmaat (1948) is organisatiesocioloog en had twintig jaar een adviespraktijk. Nam een sabbatical om naar Santiago te lopen. Ging bij terugkomst weer studeren, behaalde zijn mastertitel kunstgeschiedenis, en ging kunst- en cultuurhistorische reizen organiseren naar Spanje, onder meer naar Santiago. Afgezien van maatwerkreizen op verzoek, lopen die reizen via Academische Reizen. In het najaar staat weer een reis naar Santiago de Compostela op de agenda. Zie www.academischereizen.nl

CO
LU
MN.

OP PELGRIMAGE

naar Santiago de Compostela

WE KENNEN ALLEMAAL WEL IEMAND DIE “NAAR SANTIAGO” IS GEWEEST, LOPEND OF OP DE FIETS. EN ALS U ZELF NOOIT ZOVER BENT GEKOMEN: VROEGER TE DRUK, EN NU FYSIEK NIET MEER IN STAAT, HEEFT U MISSCHIEN SPIJT. U KUNT DAT NOG ENIGSZINS COMPENSEREN DOOR, ALS GEÏNTERESSEERDE, LID TE WORDEN VAN HET NEDERLANDS GENOOTSCHAP VAN SINT JACOB, DAT ZO’N 15.000 LEDEN TELT. DAN ONTVANGT U ONDER MEER ELK KWARTAAL HET TIJDSCHRIFT *DE JACOBSSTAF* MET ACHTERGRONDVERHALEN. *MARIËNBURG MAGAZINE* SPRAK MET TWEE ACTIEVE LEDEN, BEIDEN ERVARINGSDESKUNDIGE EN BEIDEN BESCHIKKEND OVER VEEL KENNIS OVER PELGRIMEN: SUZANNE VAN DER BEEK EN HERMAN HOLTMAAT. EEN DUBBELINTERVIEW.

DE APOSTEL JACOBUS

Santiago de Compostela was in de Middeleeuwen een belangrijke pelgrimsplaats. Volgens de legende zouden daar in het jaar 811 de stoffelijke resten van Jacobus de Meerdere, een van de twaalf apostelen, aangetroffen zijn. Herman Holtmaat: “In de 9^e eeuw stonden grote delen van Spanje onder Moorse heerschappij. Bij de herovering door de christenen uit het noorden, de zogenaamde *reconquista*, ontstond de mythe van Sint Jacobus de Morendoder, Sant Iago Matamoros. Dát en de wonderen die Jacobus werden toegedicht, leidden tot een grote stroom pelgrims uit alle delen van Europa. Dit noodzaakte tot aanleg van wegen en bruggen en er werden kerken, kloosters en hospitalen gebouwd. De tocht naar Compostela is daardoor nu een reis langs twaalf eeuwen Europese kunst en cultuur. De meest populaire route, de Camino Francès, is in 1987 door de Raad van Europa tot *Eerste Europese Culturele Route* uitgeroepen.” De Reformatie maakte een einde aan de populariteit van pelgrimages. Luther had het pelgrimeren in de ban gedaan, verweven als het was met de aflatencultuur. En in de vier eeuwen daarna was het altijd wel ergens oorlog in West-Europa. Franco identificeerde zich uitdrukkelijk met Santiago en maakte hem tot nationale held en patroonheilige van Spanje. Pas na zijn dood in 1975 werd het pelgrimeren naar Santiago ook vanuit andere delen van Europa weer populair, en is nu al jaren stijgend.

PELGRIMEN IN CIJFERS

Suzanne van der Beek: “Ook het aantal Nederlandse pelgrims dat de *camino* loopt blijft groeien, in 2016 waren

TEKST
LIDY VERDEGAAL
FOTO
AANGELEVERD DOOR
GEÏNTERVIEWDEN

dat er 3.656. Ons Informatiecentrum in Utrecht houdt sinds 1985 een *compostelanum*-register bij,

een databank van alle ons bekende Nederlandse pelgrims naar Santiago. In 2017 zijn in de kathedraal in Santiago ruim 300.000 *compostelanums*, zoals de certificaten heten, uitgereikt. Pelgrims kwamen toen uit 140 landen. De helft uit Spanje, maar ook veel Amerikanen en 4.500 Zuid-Koreanen.”

DE CAMINO FRANCÈS

Roncesvalles, een klooster in de Pyreneeën, dicht bij de Spaans-Franse grens, is het officiële beginpunt van de klassieke Camino Francès. Daar begint zo’n 60% van alle pelgrims, vooral diegenen die van buiten West-Europa komen. Anderen starten in Saint-Jean-Pied-de-Port, aan de Franse kant van de Pyreneeën, een flinke dagtocht langer. In totaal loop je van daar naar Santiago 900 kilometer. Herman: “Hoe dichterbij Santiago, hoe drukker. Er lopen veel Spaanse families met kinderen. Ook zie je schoolklassen; voor Spaanse kinderen maakt de pelgrimage deel uit van hun opvoeding. Spanjaarden lopen trouwens zelden alleen. Ze onderscheiden zich daarmee van de meestal alleen lopende pelgrim van boven de Pyreneeën.” Wandelaars krijgen een *compostelanum* als ze met stempels in hun pelgrimspas kunnen aantonen dat ze minimaal de laatste 100 km hebben gelopen. Fietsers bij 200 km.

BEDEVAART OF PELGRIMAGE?

Herman: “Wereldwijd gaan nog altijd veel mensen op bedevaart naar een heilige plaats. Bijvoorbeeld naar Lourdes, Mekka of, voor Hindoes, de Ganges. Maar voor een pelgrim is het eindpunt, Santiago bijvoorbeeld, minder van belang. Het accent ligt voor de pelgrim op het onderweg zijn. Daarin ligt de echte betekenis van zijn tocht.”

MOTIEVEN VAN DE HEDENDAAGSE PELGRIM

Suzanne: “De meeste mensen beginnen aan de tocht naar Santiago omdat zij op een keerpunt staan in hun leven. Ze willen afstand nemen en kunnen nadenken. Ook is er een categorie voor wie het puur om de sportieve prestatie gaat. En tenslotte zijn er mensen die om devotieele redenen hun pelgrimstocht maken. In het heilig jaar 2010 lag het aantal pelgrims dat in Santiago aankwam duidelijk hoger dan in het jaar ervoor of erna. Als je in Santiago aankomt en je vraagt bij het pelgrimsbureau een *compostelanum*,

> INTERVIEW •

wordt je gevraagd naar het motief van je tocht. Als je eerlijk antwoordt dat het je om de prestatie ging krijg je een kale compostelanum zonder zegenwens er op.” Ongeacht het motief, geldt voor bijna iedereen die de tocht loopt dat de camino veel met hem doet. Uit onderzoek blijkt dat herhaalde fysieke inspanning in een vast ritme mensen in een soort *flow* brengt. Je bent los van je normale patroon en je wordt sterk op jezelf teruggeworpen. Datgene wat je bezighoudt ligt dan voor op je tong, en het is ook heel gewoon om op de camino je ziel bloot te leggen tegenover vreemden die je op je pad ontmoet.”

DE CAMINO EN HET KATHOLICISME

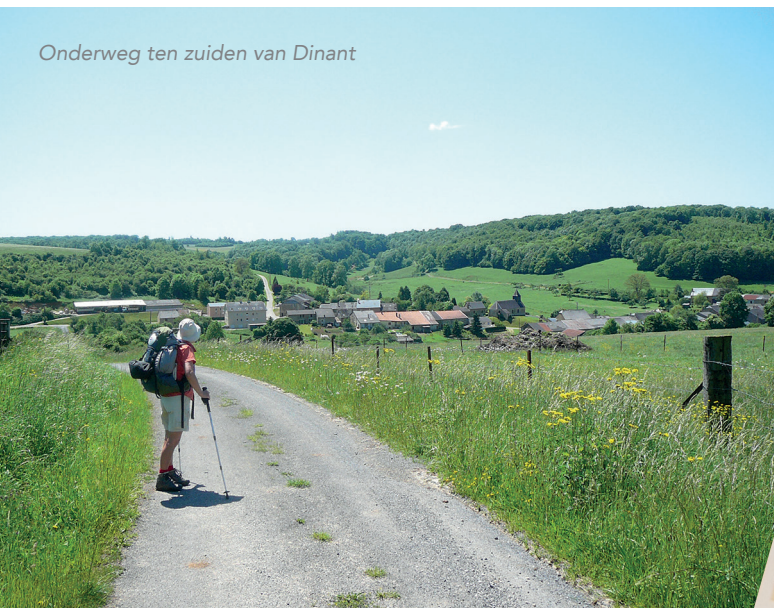
Er staan veel kerken, beelden en kruisen langs de route. Op overnachtingsplaatsen wordt vaak een mis of een zegening voor pelgrims gehouden. Suzanne: “Ik ben helemaal niet

Ongeacht het motief, geldt voor bijna iedereen die de tocht loopt dat de camino veel met hem doet

onele manier, vanuit Amsterdam, met een zware rugzak, in zijn eentje. “Ik ben in 2000 in vier maanden naar Santiago gelopen, 3.000 km. Ik was geïnspireerd door het boek van Herman Vuijsje *Pelgrim zonder God*. Ik ervoer een grote verbondenheid met al die voorgangers. Je loopt in een traditie. Daarnaast vond ik de ontmoetingen onderweg fascinerend. Op de derde of vierde dag, ergens op het platteland van Brabant, vroeg een boer vanuit de verte waar ik naar toe ging. Toen ik antwoordde: “naar Santiago” moest ik binnenkomen en liet hij mij de krant van die dag zien, waarin een stuk stond over pelgrimeren. Na zo’n dag alleen lopen was dat een mooie ontmoeting. En zo ging het zo vaak. Er waren overigens ook genoeg saaie dagen, vooral in Frankrijk, waarop ik puur op doorzettingsvermogen verder moest.”

Na terugkomst werd hij vrijwilliger bij het Genootschap. Hij is ook *hospitalero* in het klooster van Roncesvalles.

Onderweg ten zuiden van Dinant

religieus, maar die rituelen horen bij de camino. Je voelt je er door verbonden met de gemeenschap van pelgrims. Je bent één van hen. Het draagt bij aan je spirituele ervaring.” Herman onderschrijft dat: “Ik ben katholiek opgevoed, maar niet praktiserend. Toen ik in midden-Frankrijk eens een stempel ging halen bij een pastorie, werd me door een oude pastoor open gedaan. Hij gaf me de stempel, maar onverwachts ook de zegen. Ik werd daar tot mijn eigen verbazing diep door ontroerd.”

TWEE CAMINOVERHALEN

Herman liep de camino op de voor Nederlanders traditi-

Daar, hoog in de Pyreneeën, wordt al sinds de 13e eeuw onderdak geboden aan pelgrims. Herman: “In dat klooster wonen nog vier kanunniken. Zij kunnen het werk niet aan. Het Genootschap heeft meer dan honderd *hospitalero*'s, vrijwilligers, die hen helpen. Ik ben daar elke zomer twee weken. Dan bieden we onderdak aan tussen 250 en 300 pelgrims per nacht.”

Suzanne heeft de camino al vier keer gelopen, telkens met een ander beginpunt. Suzanne: “Na mijn eerste camino in 2013 had het caminovirus mij te pakken, ik wilde die ervaring herbeleven. Dat overkomt veel mensen. Het is een

Op de Camino Francès

tocht met betekenis. Maar ik werk en heb niet veel tijd. Ik liep al eens de laatste 200 km in de kerstvakantie, in de winter dus, en wil deze zomer de noordroute gaan doen.” Suzanne gaat,

Een compostelarium

de camino wel een stuk minder onzeker, al wordt het tevoren via de mail reserveren van een kamer in een *albergue* toch een beetje als vals spelen beschouwd. Maar het is fijn om contact te kunnen houden met andere pelgrims met wie je bevriend raakte in het begin van de tocht en die je later uit het oog verloor.”

Dat pelgrimeren in de toekomst nog belangrijker gaat worden staat voor beiden vast:

“Het gaan van de weg is een metafoor voor het leven. De levensweg lijkt nogal eens op een doolhof, waarin je je eigen weg maar moet zien te vinden. Als je er achter wilt komen wat voor jou echt belangrijk is in je leven is een tijd lang pelgrim zijn een ideale manier.” ●

Een slaapzaal in het klooster van Roncesvalles

Een pelgrimspas

zoals bijna alle moderne pelgrims, op weg met haar telefoon onder handbereik in haar broekzak. Zij *post* onderweg foto's en houdt een blog bij en staat zo constant in contact met het thuisfront. “Uit mijn onderzoek blijkt dat het voortdurende sociale contact geen afbreuk doet aan de pelgrimservaring. Door de sociale media wordt het lopen van

De tocht naar Compostela is een reis langs twaalf eeuwen Europese kunst en cultuur

FOTO

© ABDIJ VAN BERNE

† Ton Baeten (1931 - 2018)

Op 26 januari jongstleden overleed Ton Baeten op 86-jarige leeftijd.

Geboren in Tilburg in 1931, studeerde hij in Heeswijk op het Gymnasium en kwam in 1949 als novice in de Norbertijnerabdij van Berne. In 1956 ontvangt hij zijn priesterwijding. Hij wordt prior van de abdij in 1968, en zet zich in grote mate in voor het bij de tijd brengen van de kerk volgens Vaticanum II.

In de periode dat hij abt is (van 1982 tot 2000) krijgt hij grote bekendheid door zijn kritische houding jegens de kerk, onder andere bij bisschopsbenoeringen in Den Bosch, en door zijn deelname aan een manifestatie van de Acht Mei Beweging. Zijn opstelling levert hem de nodige problemen op met de kerkelijke leiding. Voor progressief katholiek Nederland was hij een grote inspiratiebron.

“Hij heeft in een roerige tijd leiding gegeven”, zegt de huidige abt van de Abdij van Berne, Denis Hendrickx. “Hij heeft zich nadrukkelijk opgesteld als een man die voor vernieuwing in de kerk was. Hij heeft er ook voor gezorgd dat de abdij een open plek werd, waar iedereen welkom was.” Zijn visie op kerk-zijn komt het best tot uitdrukking in de geloofsbelijdenis van zijn hand:

Ik geloof in een kerk die haar deuren wijd openzet,
 waar iedereen welkom is en niemand buitengesloten wordt,
 die geen onderscheid maakt tussen man en vrouw,
 tussen goed en slecht,
 waar ieder heilig en zondig is,
 die geen rangen en standen kent,
 waar allen van hoog tot laag
 werkelijk broeders en zusters zijn,
 die haar eigen grenzen overschrijdt
 en een Tafel bereidt voor allen
 die zich tot Jezus Christus bekennen,
 die het woord van God in dialoog belijden
 en waar communio hand in hand gaat met communicatie,
 die niet heerst, maar dient, waar recht gedaan wordt aan allen,
 die niet denkt aan eigen roem,
 maar de kleinen eert en hen optilt uit hun vernedering,
 die op uittocht is naar de werkelijke bevrijding voor allen,
 die haar crisis te bovenkomt en blijft getuigen
 van de hoop die in haar leeft.

ONDER HET MOTTO “AUTONOMIE IN VERBONDENHEID” ORGANISEERDE EKKLESIA TILBURG OP 18 NOVEMBER 2017 DE JAARLIJKSE ONTMOETINGSDAG VAN KLEINE GELOFSGEMEENSCHAPPEN.

HET PROGRAMMA BESTOND UIT INLEIDINGEN, ZANG, EEN GEZAMENLIJKE LUNCH EN VEEL GELEGENHEID TOT GESPREK EN UITWISSELING VAN ERVARINGEN EN IDEEËN.

De dag in de Tilburgse Opstandingskerk werd bijgewoond door ongeveer 120 mensen. Daarvan waren er 80 afgevaardigden van 22 kleine onafhankelijke geloofsgemeenschappen uit het hele land. De anderen kwamen uit de gelederen van Ekklesia Tilburg plus een handvol belangstellenden van elders. De Bossche bisschop Gerard de Korte was uitgenodigd als inleider om zijn licht te laten schijnen op vragen als: wat bindt ons en wat houdt ons verdeeld? Hoe kunnen de kleine geloofsgemeenschappen en het officiële kerkinstituut samen optrekken met behoud van ieders eigenheid? Hoe kunnen wij wat ons dierbaar is doorgeven aan volgende generaties?

EEN NIEUWE GESTALTE VAN DE KERK

De Korte startte zijn betoog met een verkenning van de huidige situatie in kerkelijk

Nederland. De kerk is kwetsbaar geworden zowel in kwalitatief als in kwantitatief opzicht. Er heerst bovendien een sprake-loosheid om onder woorden te brengen wat de essentie is van ons geloof. Parochies en kerkgemeenschappen zijn relatief gesloten bolwerken. Over nieuwe kerkgenootschappen was de Korte kritisch. Hij gebruikt termen als “schismatische daad”, “illegitieme breuken” en “onze verantwoordelijkheid krachtens ons doopsel”. Hij stelde ook vraagtekens bij de houdbaarheidsdatum van de kleine onafhankelijke geloofsgemeenschappen. Aan de andere kant stelde hij zich op als bruggenbouwer.

“We zijn op weg naar een nieuwe gestalte van de kerk en als we niets doen, gaat de marginalisering van de kerk door”. “Misschien”, zo sloot hij zijn inleiding af, “wordt het tijd voor een netwerkenkerk”, waarbij een veelheid aan geloofsgemeenschappen samenwerkt en zich ontspannen inspant voor het voortbestaan van de wereldkerk.

In de discussie ging het over kerksluitingen (“voortaan enkel in overleg met kerkbesturen”), over het zoeken naar nieuwe liturgische vormen voor jongeren, over verschillende opvattingen en praktijken bij kleine geloofsgemeenschappen en de officiële kerk (“algemene regels en richtlijnen blijven nodig”) en over de plaats van niet-gewijde voorgangers in vieringen (“de r.-k. kerk en nieuwe geloofsgemeenschappen verschillen op dit punt van mening, maar we zijn met elkaar in dialoog”).

over bestuurlijke aangelegenheden. Drie gespreksleiders van Ekklesia Tilburg leidden de gesprekken in goede banen.

OPENSTAAN VOOR ANDEREN

Het middagprogramma werd geopend met het samen zingen van een aantal liederen uit het repertoire van Ekklesia Tilburg. Daarna volgden twee korte inleidingen van Janneke Stegeman en René Grotenhuis over “Ruimte en grenzen van de autonomie”. Wat is de positieve bijdrage van autonomie en waar liggen haar grenzen? Waar komt de geloofwaardigheid van christelijke geloofsgemeenschappen in gevaar? Stegeman, in 2016 theoloog van het jaar, verkende allereerst hoe het concept ‘autonomie’ wordt aangetroffen in politiek, technisch, filosofisch, geneeskundig, moreel en psychologisch verband. Ze ziet autonomie binnen de katholieke kerk niet zozeer als ‘op zichzelf staand’, ‘los van bestaande structuren’ maar veeleer als ‘jezelf zien als individu dat deel uitmaakt van een groter geheel’. Je kunt pas echt autonoom zijn als je de verbondenheid met de ander ervaart. Autonoom zijn betekent bij jezelf kunnen blijven in een groep of gemeenschap en vanuit jezelf openstaan voor anderen binnen diezelfde gemeenschap. Stegeman: “Velen zien zichzelf als individu zonder de verbinding met anderen te zien.” Door autonoom te zijn in verbondenheid met de gemeenschap, zien we onze eigen bijdrage aan die gemeenschap. Autonoom denken over jezelf, als losstaand individu, noemt Stegeman ‘gevaarlijk’ voor de kerk. “Je mist namelijk wat je kan bijdragen aan de kerk als geheel. Betekenis vinden doe je bovendien niet alleen. Je hebt elkaar nodig om te leren en te groeien.” Die autonomie levert

ONTMOETINGS-DAG KLEINE GELOOFS-GEMEENSCHAPPEN

FOTO:

EKKLESIA TILBURG

ervaringen op met en van het hoofd en het hart. Het levert op dat je jezelf kunt zijn en van hieruit de ander kunt ontmoeten. Door in verbondenheid autonoom te zijn, wordt jouw lichaam een groter lichaam. Deze autonomie biedt de persoonlijke ruimte om vanuit hier een verbinding met de ander aan te gaan.

GELOVEN IN EEN TOEKOMST

Grotenhuis, auteur van *Van macht ontdaan*, ging in zijn inleiding allereerst in op de vraag wat vandaag de dag de betekenis is van het christelijk geloof. En in het verlengde hiervan vroeg hij zich hardop af hoe erg het zou zijn wanneer de Katholieke Kerk zou ophouden te bestaan. Zijn antwoord: “God kan niet tellen, dus Hij vindt het niet erg. Wij mensen

De toekomst van geloven hangt af van de mate waarin we bereid zijn om gesprekken te voeren over ons geloof

bepalen de getallen, de maten en het gewicht.” Maar waarom zijn kerken nu echt van belang? Het is toch vooral de christelijke boodschap die belangrijk is in en voor de wereld. En dat dan allereerst vanwege de diaconale activiteiten die uit naam van de Kerk worden verricht. In die zin is de wereld heel letterlijk ‘geholpen’ door het bestaan van de christelijke kerk. Jezus schudde de dingen op die toen opgeschud moesten worden, de bijbelse verhalen geven ons geen pasklare antwoorden op de vragen van nu.

In de tweede plaats zijn kerken van belang omdat ze de zin van ons bestaan bevragen. Wat Grotenhuis betreft gaat geloven over geloven in een toekomst. Liturgie is de viering van dit geloof. Maar liturgie is niet altijd even toegankelijk, zeker niet voor personen die niet met liturgische tradities zijn opgevoed en opgegroeid. Op dit punt is Grotenhuis stellig: op traditionele liturgie zit de samenleving niet (meer) te wachten. Eucharistie is slechts voor weinigen betekenisvol. Jongeren voelen zich vaak niet welkom in een eucharistieviering. Laten we met elkaar in gesprek gaan over wat wij geloven en laten we afkicken van de klassieke liturgie. De toekomst van geloven hangt af van de mate waarin we bereid zijn om gesprekken te voeren over ons geloof. Kleine geloofsgemeenschappen zijn hiervoor uitermate belangrijk. Instituten zijn een ramp voor het geloof. In God is diversiteit, veelheid en uniformiteit. Diversiteit is van grote waarde.

Betekent dit alles het einde van de eucharistie en ook het einde van de Kerk? Grotenhuis ziet, ook zonder Eucharistie, zeker toekomst voor de kerk. Maar we moeten ons gaan bezighouden met hoe we jongeren – en andere doelgroepen – kunnen bereiken. Wat hem betreft kan dit door naar ze toe te gaan. Hier hebben we nog heel veel te leren en te doen. Aan het einde van het middagedeelte ging het vooral over de wijze van vieren en over alternatieven. Enkele voorbeelden uit de zaal: een viering samen beginnen met eten en drinken en bezinnen rond een thema. Of een agapè-maaltijd. Een ontmoeting met vluchtelingen. Contact zoeken met stadskloosters. In workshops verbinding zoeken met cultuur. Themabijeenkomsten rond films of theater.

Met een vesperviering en een borrel werd de dag, die door iedereen als zeer geslaagd werd ervaren, afgesloten. ●

DR. **HUUB EVERS** IS VOORZITTER VAN EKKLESIA TILBURG. HIJ IS MEDIA-ETHICUS EN WAS LECTOR AAN FONTYS HOGESCHOOL JOURNALISTIEK IN TILBURG.

HOED

Mijn vader was erg gelovig en droeg een hoed. Toentertijd groetten mannen hun bekenden door hun hoed af te nemen, keurig met hun linkerhand. Katholieke mannen deden dat ook wanneer ze een kerk passeerden om de Heer te groeten die daar woonde onder de gedaante van brood. In een kleine plaats ging dat goed, maar in een stad als Amsterdam bijvoorbeeld raakte mijn vader al gauw in de war. Vanuit het kleine raam in de tram zag hij veel kerken en op kerken lijkende gebouwen. Wij als kinderen zeiden: “Wanneer er een haantje op de kerk staat is de Heer er niet aanwezig.” In die tijd was er nog eerbied alom. De ziekencommunie werd te voet gebracht, en de misdienaar met een lantaarn en belgerinkel kondigde dat aan. Vrome gelovigen knielden dan op de stoep.

Nu zijn er minder echte voorgangers en de aanwezigheid van de Heer neemt dus af. Lekenvoorgangers gaan op zoek naar het brood van de Heer en hebben er soms een voorraadje van. Je kunt er niet meer van op aan waar de Heer is. Godslampen, een kruis op een kerkgebouw, een rinkelend belletje? En pas op, je dient ook op de ingrediënten te letten: de Heer moet wel gluten bevatten.

HET MEEST GEBRUIKTE GEBED IN HET CHRISTENDOM IS HET ONZEVADER. EEN GEBED DAT WE VAN JEZUS VAN NAZARET GEKREGEN ZOULDEN HEBBEN. EEN MOOI GEBED, DAT OOK OUDTESTAMENTISCHE TEKSTEN IN ZICH HEEFT VAN MOGELIJK JESAJA, EZECHIËL, OBADJA, SAMUEL, EN PSALM 17. TOCH BEGINNEN WOORDEN EN BEGRIPPEN TE SCHUREN. IN DEZE TIJD IS NIET MEER ELKE ZIN VOOR ONS VAN BETEKENIS.

DAT IS JAMMER MAAR BEGRIJPELIJK, OMDAT HET GEBED RUIM TWEEDUIZEND JAAR OUD IS. IK WIL OP MIJN MANIER – SUBJECTIEF EN SOCRATISCH – MEDITATIEVE GEDACHTEN MEEGEVEN AAN DE ZINNEN VAN HET ONZEVADER OM HET VOOR KRITISCHE GELOVIGEN NOG BRUIKBAAR TE MAKEN.

ONZEVADER VOOR ONGELOVIGEN

Hoe we het oude gebed toch nog kunnen bidden

1. Onze Vader die in de hemel zijt

Twee woorden die eigenlijk al een wereld op zich omvatten. Ik wil hier op de eerste plaats benadrukken dat 'onze' al een uitnodiging is, om wanneer we een God benaderen het een God van iedereen te laten zijn. Het lijkt er soms sterk op dat alle kerken en religies God hebben geannexeerd voor hun eigen uitleg, terwijl de God van het Onzevader, zoals reeds opgemerkt, een God voor allen wil zijn. Uitgaande van het Onzevader is de term 'Vader' een manier om te zeggen dat Hij de bron is en ons liefdevol omarmt. Ook al weten we eigenlijk niets over God, het is een mooie manier van spreken. De eerste woorden van het gebed geven al een warm gevoel: geen afstandelijke strenge God, maar een Vader, zegt Jezus. De verdere tekst geeft wel een probleem. 'Die in de hemel zijt' is vanwege het humanisme, de verlichting en de evolutie niet echt houdbaar. Was er vroeger de duidelijke

opdeling in een volmaakte wereld van licht, rechtvaardigheid en vrede met een heilige God-in-den-hoge, tegenover een onvolmaakte wereld waarin wij als schuldige stervelingen leven, de Belgische jezuïet Roger Lenaers betoogt dat daar in het modernisme geen plaats meer voor is. Hij zet de gedurfde stap dat er slechts één werkelijkheid is. Hij ziet daardoor de eeuwenoude aanslitsels en de vaak mythologische uitgangspunten verdwijnen, maar schetst een voor de hedendaagse mens zeer acceptabele visie, die door veel theologen wordt ondersteund.

2. uw naam worde geheiligd, uw rijk kome

Onze werkelijkheid is ondanks alles een mysterie. Hebben we eeuwenlang onze geloofvisie in de theorie van Plato verpakt, in de visie dat er maar één werkelijkheid is wordt het bestaan

Ons eeuwenlang gericht zijn op de bovennatuurlijke werkelijkheid heeft ons vervreemd van onze wereld

van de scheppende God moeilijk. De schepper die buiten ons aardse bestaan de wereld met alles daaromheen gemaakt heeft, is in de ene werkelijkheid niet meer mogelijk. Een schepper staat altijd in een andere realiteit. Lenaers oppert een mogelijkheid voor wie dat wil, maar verplicht niemand om hem te volgen, in een nog spirituelere richting. In het Oude Testament is de schepper vergelijkbaar met de pottenbakker. Hij maakt iets en staat daar buiten. Lenaers ziet de schepper als een interne voortdurend aanwezige, evolutionair. Dat goddelijke kunnen wij danken en waarderen in onze bestaande werkelijkheid: het mysterie dat overal aanwezig is. In ons mensen en in wat groeit en bloeit. Niet alleen in kinderen en kleinkinderen, maar ook in wat wij mensen uitvinden, uitbouwen en voegen bij het wonderlijke bestaande, dat mede door miljoenen jaren evolutie gevormd en al aanwezig is. Niet in de slechts zesduizend jaar die ons door de scheppingsverhalen verteld worden, een idee dat door sommige religieuze groeperingen wordt aangehangen.

3. uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel

Onlangs overleed dr. Harry Kuitert, een tegendraadse theoloog die de leer binnen de Gereformeerde Kerken betwijfelde. Zijn beroemdste uitspraak was: "Al het spreken over boven, komt van beneden." Daarmee relativeerde hij het geloof in de God van de Bijbel. Wat hebben we te verwachten wanneer we bidden of een smeekgebed uitspreken? Kuitert is absoluut in zijn uitspraak: we hebben niets te verwachten. We lopen hiermee opnieuw tegen het feit aan dat er geen God in de hoge is en dat we hier met de wetten van de natuur te maken hebben. Bidden om genezing van ziekten, wonderen, zaken die de natuurwetten doorbreken kan, maar helpt niet. Dat bidden zal

niet verhoord worden, de enige winst is dat we ons dan kunnen schikken in wat we meemaken en daarin wellicht troost kunnen vinden. Het opsteken van een kaarsje biedt misschien niet de oplossing, maar geeft wel rust. Bidden slaat meer terug op de bidder zelf.

4. geef ons heden ons dagelijks brood

Wanneer alles goed gaat hebben we de beschikking over wat we nodig hebben. Er zijn kerkgenootschappen die in de oude opvatting van een dubbele natuur, God de schepper een wereld lieten maken met de juiste voorwaarden – voldoende zuurstof, de goede temperatuur, zwaartekracht – om ons mensen hier neer te kunnen zetten. De evolutie heeft ons hier met onze bestaansmogelijkheden ontwikkeld. De aarde, de natuur geven ons daarom dat wat wij nodig hebben. Niet alleen brood of andere basisbehoeften, maar ook inzicht, verstand en alle energie om in deze werkelijkheid te leven.

In het Onzevader is het goed om dat (naast allerlei andere zaken) te bedenken en nogmaals onze waardering daarvoor uit te spreken. Daarbij bedenkend – als men dat spirituele element wil accepteren – dat die goddelijke energie in alles aanwezig is.

Wat hebben we te verwachten wanneer we bidden of een smeekgebed uitspreken? Kuitert is absoluut in zijn uitspraak: we hebben niets te verwachten

5. en vergeef ons onze schuld zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven

Het Aramese Onzevader zegt: "Maak de koorden van fouten los die ons binden aan het verleden, opdat wij ook anderen hun misstappen kunnen vergeven." Onvermijdelijk is het verschijnsel kwaad in onze wereld. Ook hier zijn mythische verhalen als oplossing in omloop gekomen. Als basismoraal zijn vanouds de Tien Geboden bekend. Spontaan ontstaan in een werkelijkheid om orde te scheppen, en in de Bijbel vermeld met een verhaal om ze goddelijk gezag te verlenen. Ons eeuwenlang gericht zijn op de bovennatuurlijke werkelijkheid heeft ons vervreemd van onze wereld. In de encyciek *Laudato si'* heeft paus Franciscus een nieuw besef gegeven over hoe wij onze aarde moeten waarderen. De aarde is ons gemeenschappelijk huis. Erkennen en vergeven op het gebied van milieu zijn nieuwe begrippen.

LEON GOERTZ

GROEI

Vanuit ons internaat aan de Maas trokken we de Mokerhei op voor ons favoriete spel: Vlagveroveren. Een fanatieke bezigheid om de ergens verstopte zakdoek op te sporen en naar je eigen kamp te slepen. 'Hoera!' bij de veroveraars, en de vlag in top. Deze puberale struikroverij is in breder verband een serieuze zaak.

Lapjes stof, verheven tot vlag, spelen sinds oertijden een overheersende rol als standaards en wimpels die, al boven de krijgvoerende troepen wapperend, aangeven wie er op je af komt om je mores te leren of waar je in het strijdgewoel je vrienden terug kunt vinden. Intussen zijn het er bijna tweehonderd, die als een lappendeken de aardbol onder zich bedelven. Wanneer men ze bij het gebouw van de Verenigde Naties eendrachtig ziet wapperen denkt men: wat leven we toch in een vreedzame wereld. Maar wanneer ergens in de woestijn plotseling een zwarte lap gaat fladderen, dan ontstaat forse turbulentie en dreigt menig lapje van zijn stokje te gaan.

Elke vlag heeft twee kanten. Ze wil beschermen en veroveren. Na de nazivlag wapperde de rode vlag op het Rijksdaggebouw. In navolging van de Nederlandse driekleur op de VOC-schepen en in veel kolonies vertoonde de USA hetzelfde inpikgedrag door haar textieltje op de maan te planten.

Na de verovering van elke haringkar en friettent op de Scheveningse boulevard dwarrelt onze driekleur nu ook de Tweede Kamer in. Daar hoort ze als een beschermende deken voor de eigen mensen thuis. Maar ze is tevens een deken om op te tillen voor alle thuislozen van waar dan ook om hen recht op leven te bieden.

Vanaf het vijgenblad en het eerste boombast-rokje heeft elk van hen als schaamlap of pronkstuk een beschermende of koketterende betekenis. In groepsverband zijn dat uniformen van legers, muziekgezelschappen, voetbalclubs en motorbendes. Vermakelijk of angstaanjagend vlagvertoon van groepen van allerlei aard.

De wit-gele vlag van de katholieken was ooit een teken van rooms triomfalisme. Vanwege de groeiende oecumene blijft ze nu vaak in de kast. Deze bescheidenheid siert haar.

En toch vindt kardinaal Rainer Woelki van Keulen het nodig om de transsubstantiatieleer en de elitaire macht van de gewijde clerus weer eens aan de roomse vlaggenmast te hangen. In de ogen van menig katholiek is dit een teken van middeleeuwse dogmatische schuimslagerij waardoor de gezamenlijke Avondmaalswens van alle christenen weer eens om zeep geholpen wordt.

Een zielige zwendelzwaaijerij. Heeft hij dan niets van Luther geleerd?

6. en leid ons niet in bekoring maar verlos ons van het kwade

Welk beeld we ook van God mogen hebben, het is duidelijk dat de beden van het Onzevader tot een God gericht zijn. Het idee dat die ons in bekoring zou leiden is voor veel mensen verwarrend. Paus Franciscus pleit daarom voor een goede vertaling die dat gevaar vermijdt. Huub Oosterhuis vraagt zich af waarom niet de Franse variant "laat ons niet in beproeving komen" gekozen is. Hij zou er vóór zijn om de tekst "Houd ons staande in de beproeving" te kiezen. In welke beproeving zouden wij staande moeten blijven? Daar is niet veel fantasie voor nodig. Onze wereld is vol verleidingen die een zinvol leven voor jezelf en je medemens in de weg staan. ●

COLU
MN.

HUUB SCHUMACHER

KUNNEN WE ER NOG WIJS UIT?

Laatst in december hoorde ik dat het *Katholiek Nieuwsblad* al in maart met een jonge, frisse hoofdredacteur van wal was gestoken! Anton de Wit, zo heet hij. Toen ik uit nieuwsgierigheid eens even naar die 'Anton van het KN' ging googelen las ik in een interview dat hij een tijdje lang het atheïsme omhelsd had. Al was hij er daarna vlug van teruggekomen... Mijn interesse was gewekt, want wat bedoelt hij daarmee, met atheïsme?

Tevoren ging voor mij een atheïst altijd door voor een godloochenaar. Maar dat ligt voor mij nu echt anders. Atheïsme is niet meer zo strak omljnd, weet je, het blijkt vloeibaar. En eigenlijk is het momenteel bij geloof niet veel anders, ook dat is tegenwoordig stukken minder afgegrensd dan toen wij naar school gingen. Ja, er is een hoop gaande op dit gebied. Soms denk ik wel eens: moeder, 't lijkt wel een soapserie.

Weet je, bij mij begon de klad er al in te komen bij het lezen van dat provocerende boek van de zich atheïst noemende dominee Klaas Hendrikse *Geloven in een God die niet bestaat*. Of Anton van het KN dat ook gelezen heeft weet ik niet, maar toen ik het uit had, wist ik dat het woord atheïst nog helemaal niet zegt dat iemand ongelovig is, maar dat het alleen maar vertelt (en let direct goed op dat streepje) dat iemand a-theïst is, dus: niet, of niet langer, gelooft in een theïstische God. En daar wordt dan mee bedoeld: dat goddelijk heerschap los van- en boven het universum, naar hartenlust aan de touwtjes trekkend waaraan jan en alleman en alle dieren, planten en dingen zitten vastgeknoopt. Echt hoor, toen ik het boek dichtklapte durfde ik hardop tegen mezelf te zeggen: 'dan ben ik als gelovige ook een atheïst want ik zie God ook al lang niet meer als uitvergrote reus op het dakterras van het heelal'. Kijk, en of Anton van het KN dit nou ook bedoelde met zijn atheïsme? Ik zou het hem moeten vragen.

Ik voelde deze nieuwe bewustwording als een aardverschuiving. Toen kwam er ook nog eens dat boek van Taede Smedes overheen *God, iets of niets*. Heeft hij het in het begin wel even over godloochenaars zoals Harris en Dawkins en noemt hij dat type denkers nieuwe atheïsten, daarna word je als lezer met een rij atheïsten gebombardeerd die vreselijk kwaad zouden worden als je hen ongelovig zou noemen. Denk maar aan Apostel, Ferry, Swijnenburg, Ziegelaar... zij laten dan wel bewust het woord God achterwege, maar woorden als Wonder

en Mysterie voor het hart van onze werkelijkheid zitten bij hen vooraan. Taede noemt ze dan ook, wat vriendelijker dan Hendrikse, religieuze atheïsten. En zo heeft Taede ook nog gelovigen in de aanbidding zoals bijvoorbeeld Einstein, die hij 'religieuze naturalisten' noemt; zij houden ook niet van het woord God, maar gaan wel door de knieën voor de Natuur als uiteindelijk Mysterie. En dan – het kan niet op! – heb je er ook nog, en die heten dan weer post-theïsten, zoals Vattimo en Caputo die wél van God willen spreken, maar er als de dood voor zijn dat jij daar weer gauw een theïstische God van maakt, terwijl zij het juist willen gebruiken voor dat waar de religieuze atheïsten liever het wat algemener klinkend Mysterie of Geheim in de mond nemen.

Kunnen we er nog wijs uit? Moeilijk hoor! We zullen elkaar echt moeten helpen om er voor onszelf wat helderheid in te krijgen. Als ik voor me zelf praat zou ik me – in eerste instantie – tot de religieuze atheïsten rekenen... mits ik mag blijven geloven in God van wie Mahalia Jackson zingt "He's got the whole world in his hands..." Dit klinkt natuurlijk weer wel theïstisch. Weet ik, maar ik wil haar dat toch blijven nazingen. Ik vermoed dat Taede mij daarom toch zal doorverwijzen naar de post-theïsten. Heb jij voor jezelf idee waar jij jouw plaatsje zou zoeken? Ja, en waar 'Anton van het KN' intussen gebleven is? God weet het. Sinds januari van dit jaar is hij ook niet meer bij het *Katholiek Nieuwsblad*.

COLU
MN.